

บทบาทหน้าที่ของลาวเวียงและลาวพวนในภาคตะวันออกเฉียง

ลาวเวียงและลาวพวนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงจะถูกควบคุมอยู่ภายใต้ระบบไพร่ การควบคุมเช่นนี้ได้ส่งผลดีแก่รัฐเพราะสามารถควบคุมชาวลาวให้อยู่ในระเบียบแบบแผนได้ ลาวเวียงและลาวพวนเหล่านี้จะถูกแบ่งออกเป็น ๒ สถานะ คือ มูลนาย และไพร่ ซึ่งชาวลาวไม่ว่าจะอยู่ในสถานะมูลนายหรือไพร่ก็ตาม ต่างล้วนแต่มีบทบาททั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ทั้งสิ้น

บทบาททางการเมือง

ในยามศึกสงครามหน้าที่หลักของมูลนายและไพร่ไทยคือการป้องกันบ้านเมือง แต่เนื่องจากกำลังคนของไทยมีไม่เพียงพอ ดังนั้นชาวต่างด้าวที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในราชอาณาจักรไทย เช่น ชาวเขมร มอญ และลาว จึงมีหน้าที่ต้องรับใช้บ้านเมืองโดยการเข้าร่วมกับกองทัพไทยต่อสู้ป้องกันข้าศึกศัตรูด้วย และด้วยเหตุนี้ในยามศึกสงครามลาวเวียงและลาวพวนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงของไทยจึงถูกเกณฑ์ไปราชการทัพศึก โดยมีมูลนายลาวเป็นผู้ควบคุมไปเข้าร่วมกับกองทัพในเมืองที่ตนสังกัด แล้วจึงยกไปสมทบกับกองทัพจากราชธานีหรือหัวเมืองอื่นอีกตามแต่โอกาสและสถานการณ์ การเกณฑ์ลาวเวียงและลาวพวนในภาคตะวันออกเฉียงไปราชการทัพศึกได้ปรากฏหลักฐานในสมัยรัชกาลที่ ๓ เมื่อครั้งทำสงครามกับญวนปรากฏว่ามีชาวลาวถูกเกณฑ์ไปราชการทัพศึก เช่น ใน พ.ศ.๒๓๘๒ ทัพไทยยกไปตีเมืองพระตะบอง ได้เกณฑ์ชาวลาวจากเมืองต่าง ๆ ได้แก่ ลพบุรี ๒๐๐ คน สระบุรี ๒๐๐ คน นครชัยศรี ๔๐๐ คน เมืองสุพรรณบุรี ๑,๐๐๐ คน เมืองชัยบาดาล ๑,๔๐๐ คน รวมทั้งลาวเวียงและลาวพวนบ้านท่าทราน ๘๔๘ คน (ประชุมพงศาวดารเล่ม ๔๒ จดหมายเหตุเกี่ยวกับเขมรและญวนในรัชกาลที่ ๓, ๒๕๒๑, หน้า ๑๘๘) เข้าร่วมในกองทัพไทยด้วย ต่อมาใน พ.ศ.๒๓๘๖ ก็ปรากฏว่าลาวบ้านท่าทรานถูกเกณฑ์ไปทัพเมืองนครพนม ๘๗๖ คน เป็นนาย ๑๓๖ คน ไพร่ ๗๔๐ คน (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๐๕, เลขที่ ๔๒, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓) น่าสังเกตว่าในการเกณฑ์ชาวลาวไปราชการทัพแต่ละครั้ง ลาวบ้านท่าทรานถูกเกณฑ์ไปเป็นจำนวนมากพอควรเมื่อเทียบกับเมืองอื่น ดังนั้นจึงพอจะสันนิษฐานได้ว่าลาวเวียงและลาวพวนบ้านท่าทราน เมืองพนมसारคาม น่าจะมีจำนวนมากพอสมควร

การเกณฑ์ชาวลาวไปราชการในกองทัพนั้น เป็นการเกณฑ์ทั้งไพร่และมูลนายพร้อมทั้งเสบียงอาหารโดยเฉพาะข้าว ทางกรมได้มีสารตราสั่งการมายังเจ้าเมืองต่าง ๆ ว่าต้องเตรียมข้าวไปด้วยในอัตราคนละ ๓ ถัง โดยให้แต่ละคนจัดหามา แต่ถ้าไม่สามารถหามาครบทั้ง ๓ ถังได้ ก็เป็นหน้าที่ของเจ้าเมืองที่จะต้องจัดหามาให้ตรงตามจำนวน (บังอร ปิยะพันธุ์, ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๘)

การเกณฑ์ชาวลาวไปราชการทัพศึกกับญวนนั้น ลาวเวียงและลาวพวนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ด้วยดีจนได้รับความไว้วางใจจากทางการ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าชาวลาวเหล่านี้ได้ก่อการกระด้างกระเดื่อง ก่อความวุ่นวายให้กองทัพไทย หรือไปเข้ากับกองทัพของข้าศึกแต่อย่างใด ดังนั้นทหารชาวลาวเหล่านี้จึงได้รับการปฏิบัติด้วยดีเช่นเดียวกับทหารไทย และโดยปกติหากทหารลาวปฏิบัติหน้าที่ด้วยดีมูลนายลาวซึ่งควบคุมไพร่พลในกองทัพจะได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดซึ่งนำไปจ่ายถึงที่ตั้งกองทัพอีกด้วย ดังตัวอย่างการนำเบี้ยหวัดไปจ่ายในกองทัพเมื่อ พ.ศ.๒๓๘๘ เจ้าพระยาบดินทรเดชาฯนำกองทัพไทยไปตั้งมั่นที่เมืองอุดมมีชัยในกัมพูชา ซึ่งมีชาวลาวเชื้อสายต่าง ๆ รวมทั้งลาวเวียงและลาวพวนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าร่วมอยู่ในกองทัพครั้งนี้เป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้หลวงนายสิทธิอรรถตราไปถึงเจ้าเมืองรายทางที่ต้องผ่าน พร้อมทั้งเงินเบี้ยหวัดไปมอบให้เจ้าพระยาบดินทรเดชา แจกแก่มูลนายลาว ได้แก่ มูลนายลาวกรุงเก่า ๕๔ คน สระบุรี ๕๖ คน ลพบุรี ๔๐ คน เมืองอิน ๒๐ คน เมืองพรหม ๖๕ คน เมืองอ่างทอง ๑๓ คน เมืองสิง ๑๐ คน เมืองนครนายก ๔๒ คน เมืองสุพรรณ ๑๗ คน รวม ๓๕๒ คน เป็นเงิน ๖๖ ชั่ง ๑๖ ตำลึง แต่ปรากฏว่ามูลนายลาวบางเมืองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ได้รับเงินเนื่องจากทางต้นสังกัดไม่ได้แจ้งจำนวนไปที่กรุงเทพฯ ได้แก่ เมืองประจิม ฉะเชิงเทรา กระบี่ วัฒนานคร และประจันตคาม (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๐๗, เลขที่ ๔๑, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓)

บทบาททางเศรษฐกิจ

รัฐบาลได้จัดการปกครองและควบคุมลาวเวียงและลาวพวนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจัดแบ่งชาวลาวเหล่านี้ออกเป็นกลุ่ม ๆ เรียกว่า กองลาว ซึ่งกองลาวแต่ละกองจะมีหน้าที่แตกต่างกันออกไป กองลาวที่สำคัญในจำนวนกองลาวต่าง ๆ เหล่านั้น คือ ลาวกองนอก ซึ่งมีหน้าที่ทำส่วยส่งรัฐตามที่รัฐได้กำหนดไว้ โดยรัฐจะพิจารณาให้ลาวกองนอกส่งส่วยประเภทใดนั้นขึ้นอยู่กับว่าในท้องถิ่นนั้นมีทรัพยากรมีค่าชนิดใดอยู่มาก อีกทั้งยังพิจารณาจากความชำนาญของเลกลาวอีกด้วย ส่วยที่ลาวเวียงและลาวพวนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องทำส่งให้แก่รัฐ คือ ส่วยเร็วและส่วยทอง ส่วยเหล่านี้มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของไทย เพราะส่วยเป็นสินค้าส่งออกไปขายต่างประเทศตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ ดังนั้นจุดมุ่งหมายของรัฐบาลในการเก็บส่วยจึงได้แก่การเรียกเก็บส่วยสิ่งของที่จะเป็นสินค้าบรรทุกทุกสำเภาออกไปขายต่างประเทศ และเป็นสินค้าแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายในราชอาณาจักรไทย (บุญรอด แก้วกันหา, ๒๕๑๘, หน้า ๒๔)

ลาวเวียงและลาวพวนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สังกัดลาวกองนอกมีหน้าที่ทำส่วยเร็วส่งมาให้รัฐในอัตรา ๒๕ ชั่งต่อคน (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๐๘, เลขที่ ๕๗, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓) รัฐจะเรียกเก็บเร็วจากหัวเมืองที่มีเร็วเป็นจำนวนมาก ได้แก่ เมืองนครนายก เมืองฉะเชิงเทรา และ

เมืองประจิมทบุรี เนื่องจากผลเร็วเป็นสินค้าที่ชาวยุโรปและเอเชียต้องการมากและขายได้ราคาดี ดังนั้นชาวลาวเมืองนครนายก เมืองฉะเชิงเทรา และเมืองประจิมทบุรีที่มีหน้าที่ทำส่วยเร็วส่งให้รัฐ จึงนับว่ามีบทบาทที่สำคัญต่อเศรษฐกิจไทยเป็นอย่างมาก ได้ปรากฏหลักฐานว่ากองส่วยเร็วเมืองนครนายก ได้แก่ กองขุนประเสริฐเสนาคมเลกลาวเวียงทำส่วยเร็ว และเลกลาวบ้านท่าทรานจำนวน ๕ กองก็มีหน้าที่ทำส่วยเร็วส่งให้แก่อัฐเช่นกัน

ใบบอกเมืองฉะเชิงเทราเรื่องส่งผลเร็วให้เจ้าเมืองกรมการ ความว่า “เลกลาวท่าทรานเก่า กอง เก้าสิบแปดคนได้เอาผลเร็วมาส่งหนักสามหาบแปดซัง” (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๐๘, เลขที่ ๕๗, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓) ส่วนเมืองประจิมทบุรี พ.ศ. ๒๓๗๘ มีกองลาวส่วยเร็ว ๓ กอง คือ กองขุนพิฤกโยธา ขุนหารภักดี และกองขุนณรงรำบาร (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๔๕๗, เลขที่ ๕๓, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓) พ.ศ. ๒๓๘๑ มีกองลาวส่วยเร็ว ๒ กอง คือ กองพระภักดีสุนทร และกองหลวงทรงพินิจ มีเลกลาวรวม ๓๔ คน ส่งส่วยเร็วปีละ ๖ หาบ ๘๐ ซัง (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๐๐, เลขที่ ๑๖๒, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓) การเก็บผลเร็วจะเก็บกันประมาณเดือน ๕-๑๐ เพราะเป็นช่วงเวลาที่ผลเร็วสุก และจะนำผลเร็วส่งให้แก่อัฐในช่วงเดือน ๖ ของปีถัดมา (บุญรอด แก้วกันหา, ๒๕๑๘, หน้า ๑๒๐)

นอกจากส่วยเร็วแล้วลาวเวียงและลาวพวนภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีหน้าที่ทำส่วยทองส่งให้แก่อัฐ แต่จะเป็นอัตราเท่าใดนั้นไม่ทราบแน่ชัด เนื่องจากผู้วิจัยไม่พบหลักฐานชั้นต้นที่ระบุอัตราการเก็บส่วยทองจากเลกลาว พบเพียงอัตราการเก็บส่วยทองจากไพร่หรือเลกลทางแถบหัวเมืองชั้นในในอัตราคนละ ๑ บาท (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๐๑, เลขที่ ๒๖๒, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓) และหัวเมืองทางภาคอีสานในอัตราคนละ ๒ สลึง (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๐๒, เลขที่ ๑๔๔, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓) จึงสันนิษฐานว่าเลกลาวก็จะต้องส่งส่วยทองให้แก่อัฐในอัตราที่เท่าหรือใกล้เคียงกันนี้

ทองคำเป็นส่วยอีกประเภทหนึ่งที่รัฐต้องการเป็นอย่างยิ่ง รัฐจะนำทองคำไปใช้ในการก่อสร้างที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น สร้างวัด บุรณะวัดและสิ่งสำคัญทางพุทธศาสนา ผู้ที่มีหน้าที่ทำส่วยทองคือ กองลาวพวนบ้านท่าทรานจำนวน ๕ กอง ได้แก่ กองขุนภักดีภูเบศ กองขุนณรงฤไจภัก กองขุนพิทักษ์ภูมิน กองขุนณรินอาสา และกองขุนณราพิรม (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๒๕, เลขที่ ๒๕๒, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๔) สาเหตุที่ลาวพวนบ้านท่าทรานมีหน้าที่ทำส่วยทองส่งให้แก่อัฐนั้นเนื่องมาจากภายในพื้นที่บ้านท่าทราน เมืองพนมสารคามซึ่งขึ้นกับเมืองฉะเชิงเทรา

แหล่งแร่ทองคำกระจายอยู่โดยทั่วไป” (นริ สาริกะภูติ, ๒๕๒๕, หน้า ๑๒๔-๑๒๕) ประกอบกับลาวพวนบ้านท่าทรายที่อพยพมาจากเมืองพวนเคยทำส่วยทองส่งให้แก่เวียงจันทน์มาก่อน ดังนั้นจึงมีความชำนาญในด้านการทำส่วยทองเป็นพิเศษ ดังคำกราบบังคมทูลของเจ้าสานเจ้าเมืองพวนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านท่าทราย ความว่า “เจ้าสานให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ท้าวเพี้ยแลไพร่รู้จักทำบ่อแร่ทองคำมีอยู่หลายคน” (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๐๕, เลขที่ ๓๗, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ปรากฏหลักฐานว่าลาวเวียงและลาวพวนบ้านท่าทรายที่ทำส่วยทองมีมากถึง ๔๔๖ คน และยังคงทำส่วยทองส่งให้รัฐอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ เลกส่วยทองกองขุนแสงสุวรรณ กองขุนรักษาสวรรค์ และกองขุนสุพรรณพลากร ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์จะโอนชาวลาวเหล่านี้ไปเป็นเลกเมืองเมืองพนมสารคาม แต่เลกลาวเหล่านี้ไม่สมัครใจ และจะขอทำส่วยทองต่อไปตามเดิม (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๒๐, เลขที่ ๕๖, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๔)

ส่วยทองที่ลาวเวียงและลาวพวนบ้านท่าทรายทำส่งให้รัฐจัดว่าเป็นทองคำคุณภาพดี^๒ ซึ่งต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ปรากฏว่าลาวบ้านท่าทรายยังคงทำส่วยทองอยู่ หากแต่ส่งมาในรูปของต้นไม้ทองแทน ดังข้อความในจดหมายเหตุรายวันของเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ความว่า

...เห็นต้นไม้ทอง เงินตั้งอยู่บนโต๊ะ ป้าโสมบอกเราว่าเมืองขึ้น
ของทูนหม่อมบนเขาทำมาถวาย จะเป็นเมืองอะไรไม่ทราบ
ให้ทูลถามทูนหม่อมเองเถิด เสด็จขึ้นมาเราทูลถาม รับสั่งว่า
เมืองนางรองกับเมืองพนมสารคาม...

(เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ, ๒๕๔๓, หน้า ๒๖)

^๑ แหล่งแร่ทองคำที่สำคัญ คือ คลองพระสทิง (ปัจจุบันไหลผ่านหลายอำเภอของจังหวัดสระแก้ว ได้แก่ อำเภอวังสมบูรณ์ อำเภอวังน้ำเย็น เขาลกรรจ์ และอำเภอเมืองสระแก้ว แล้วไหลไปบรรจบกับคลองพระปรังที่บ้านปากน้ำ อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร) และคลองกระวาน (ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลท่าแยก อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว) ซึ่งต้องใช้เวลาเดินทางจากบ้านท่าทราย ๖ วัน รวมถึงบริเวณต้นน้ำเขาชะมูน (อยู่ในเขตตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทราปัจจุบัน) นอกจากนั้นยังพบแหล่งแร่ทองคำขนาดใหญ่ที่คลองคักลอบ ดงศรีมหาโพธิ์ เมืองประจันตคาม และกบินทร์บุรีซึ่งขึ้นกับเมืองประจิมบุรี โดยลาวบ้านท่าทรายได้เคยเดินทางออกหาแหล่งแร่ทองคำมาไกลถึงในบริเวณดังกล่าวด้วย การร่อนทองจะทำได้ในช่วงเดือน ๑ ถึงเดือน ๕ เนื่องจากเป็นช่วงที่ระดับน้ำกำลังพอดี น้ำไม่มากหรือน้อยจนเกินไป

^๒ ทางกรกำหนดคุณภาพของส่วยทองที่จะส่งให้แล้วรู้ว่าจะต้องเป็นทองเนื้อ ๖ แต่ปรากฏว่าส่วยทองจากบ้านท่าทรายเป็นทองเนื้อ ๗ ซึ่งสูงกว่ามาตรฐานที่ทางการกำหนดไว้

^๓ ป้าโสม หมายถึง พระองค์เจ้าโสมวดี กรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นอกจากลาวเวียงและลาวพวนที่ตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะต้องส่งส่วยที่เป็นสิ่งของให้แก่ทางการแล้ว ชาวลาวเหล่านี้ยังต้องส่งเป็นเงินตราให้ทางการด้วย เนื่องจากในบางครั้งลาวเวียงและลาวพวนไม่สามารถหาส่วยมาส่งให้ครบตามจำนวนที่ทางการกำหนดได้ ดังนั้นทางการจึงอนุญาตให้ชาวลาวเหล่านี้ส่งเงินแทนสิ่งของ เช่น ส่งเงินแทนผลแร่ในอัตราคนละ ๕ บาท และส่งเงินแทนทองคำในอัตรา ๑๔-๑๖ บาทต่อทอง ๑ บาท เป็นต้น (บุญรอด แก้วกัณหา, ๒๕๑๘, หน้า ๘๘ และ ๑๐๑) ในระยะแรกของสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หากไพร่ส่วยไม่สามารถหาส่วยสิ่งของส่งให้แก่ทางการได้ครบ ก็ให้ส่งเงินไปซื้อสิ่งของนั้น ๆ จากหัวเมืองใกล้เคียงแล้วนำมาส่งเป็นส่วยที่กรุงเทพฯ (บุญรอด แก้วกัณหา, ๒๕๑๘, หน้า ๘๖) เพราะในช่วงนั้นรัฐบาลต้องการส่วยที่เป็นสิ่งของมากกว่าเงิน เนื่องจากจุดมุ่งหมายของรัฐบาลในการเก็บส่วยในช่วงนั้นก็เพื่อเป็นสินค้าบรรทุกสำเภาไปขายต่างประเทศ หรือใช้แลกเปลี่ยนสินค้ากับพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายในประเทศ และใช้ในการสาธารณูปโภค การก่อสร้างวัดและพระนคร เป็นต้น แต่ในตอนปลายของสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะตอนปลายรัชกาลที่ ๓ การเก็บส่วยสิ่งของได้เปลี่ยนมาเก็บเป็นเงินตรามากขึ้น ทั้งนี้เพราะรัฐต้องการนำเงินมาใช้จ้างแรงงานที่ใช้ในการก่อสร้างต่าง ๆ เช่น การซ่อมแซมพระบรมมหาราชวัง การสร้างป้อมปราการ การสร้างปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม โดยรัฐจะจ้างแรงงานชาวจีนซึ่งสะดวกกว่าการเกณฑ์แรงงานไพร่ เพราะไม่ต้องเป็นภาระในการควบคุมดูแล และไม่ต้องบังคับให้ทำงานเหมือนกับการใช้แรงงานไพร่ เนื่องจากไพร่ต้องทำงานโดยไม่ได้รับเงินตอบแทน ดังนั้นจึงไม่ค่อยเต็มใจทำงานนัก ส่วนชาวจีนทำงานเพื่อแลกกับเงินค่าจ้างตอบแทน จึงเต็มใจที่จะทำงานมากกว่า (บุญรอด แก้วกัณหา, ๒๕๑๘, หน้า ๑๓๗-๑๔)

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้รัฐเก็บส่วยเป็นเงินแทนสิ่งของในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษใน พ.ศ.๒๓๘๘ ซึ่งเป็นผลให้การผูกขาดการค้าโดยพระคลังสินค้าต้องยกเลิกไป พ่อค้ากับราษฎรสามารถทำการติดต่อค้าขายกันได้โดยตรง จึงมีผลทำให้การเก็บส่วยสิ่งของหมดความสำคัญลงไปมาก รัฐจึงเปลี่ยนมาเก็บส่วยเป็นเงินตราแทนสิ่งของ รัฐได้ใช้วิธีการเก็บส่วยดังกล่าวจากลาวเวียงและลาวพวนที่เข้าตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจนกันจึงทำให้รัฐได้เงินมาใช้ในการราชการ

ตารางที่ ๑ ผลประโยชน์ของรัฐที่ได้จากการส่งเงินแทนส่วยเร็วของเลกลาวภาคตะวันออก

เมือง	จำนวนเลกลาว (คน)	จำนวนเร็วส่วย ที่ต้องส่งให้รัฐ (ช้าง)	จำนวนเร็วส่วย ที่ส่งได้จริง (ช้าง)	จำนวนเงินแทน ส่วยที่ต้องส่งให้รัฐ (บาท)	รัชกาล/พ.ศ.
พนมสารคาม	๕๘	๒,๔๕๐	๓๐๘	๔๓๐	ร.๓/๒๓๘๕
ประจิมบุรี	๓๔	๘๕๐	๖๘๐	๓๕	ร.๓/๒๓๘๑

ที่มา: หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๐๘, เลขที่ ๕๗, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓

หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ. ๑๒๑๐, เลขที่ ๑๖๒, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓.

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าลาวเวียงและลาวพวนในภาคตะวันออกนั้นเป็นกำลังสำคัญทางเศรษฐกิจของรัฐไม่ว่าจะเป็นการส่งส่วยสิ่งของ ได้แก่ ส่วยเร็ว และส่วยทอง หรือเงินตราที่ล้วนแต่เป็นการช่วยให้สภาวะทางเศรษฐกิจและการค้าของราชอาณาจักรไทยดำเนินไปได้ด้วยดี นอกจากส่วยและเงินตราที่ลาวเวียงและลาวพวนในภาคตะวันออกส่งให้รัฐจะมีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจไทยแล้ว หากชาวลาวเหล่านี้ถูกเกณฑ์แรงงานเป็นกรณีพิเศษนอกเหนือจากหน้าที่ประจำ การเกณฑ์แรงงานดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการเกณฑ์แรงงานเพื่อมาทำงานเฉพาะกิจเป็นครั้งคราวดังต่อไปนี้

ทำนา ใน พ.ศ.๒๓๙๕ ปรากฏว่าข้าวมีราคาแพงเนื่องจากในปีที่แล้วการทำนาได้ผลผลิตน้อยกว่าทุกปี ดังนั้นทางการจึงมีสารตราสมุหนายกเกณฑ์คนไทย คือ ทนายและไพร่สมของเจ้าเมืองกรมการเมือง ๒๑ เมือง และเกณฑ์ไพร่ลาวทั้งหลายรวมทั้งลาวเวียงและลาวพวนในภาคตะวันออก ได้แก่ เมืองชะเชิงเทรา ๓,๗๒๑ คน เมืองประจิม ๑๖๗ คน เมืองกระบิล ๓๒๗ คน เมืองประจันตคาม ๒๐๕ คน และเมืองนครนายก ๑๓๒ คน เป็นต้น ให้ทำนาเพื่อส่งเมล็ดข้าวให้ทางการในอัตรา ๓ คนต่อ ๑ เกวียน (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๑๕๔, เลขที่ ๑๖๕, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๓)

บทบาทด้านศิลปวัฒนธรรม

การซ่อมสร้างพระราชวังจันทร์เกษม พระราชวังจันทร์เกษมเดิมเรียกวังหน้าตั้งอยู่ริม แม่น้ำป่าสัก ตันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราว พ.ศ.๒๑๒๐ ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา สำหรับใช้เป็นที่พักของสมเด็จพระนเรศวร นอกจากนั้นยังเคยเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์และพระมหากุปราชที่สำคัญถึง ๘ พระองค์ ได้แก่ สมเด็จพระนเรศวร สมเด็จพระ

พระเอกาทศรถ เจ้าฟ้าสุทัศน์ สมเด็จพระนารายณ์ ขุนหลวงสรศักดิ์(พระเจ้าเสือ) สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และกรมพระราชวังบวรมหาดานาพิทักษ์

ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ.๒๓๑๐ พระราชวังจันทร์เกษมถูกทิ้งร้างจนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริโปรดเกล้าฯให้ทำการบูรณะซ่อมแซมสำหรับใช้เป็นที่พักพิงเวลาเสด็จประพาสพระนครศรีอยุธยา ในการนี้พระยาราชวราณุกุลเป็นแม่กองงาน เหน็จเลกลาวกองส่วยทองเมืองพนมสารคามมาทำการซ่อมสร้างเดือนละ ๑๐๐ คน ทำอยู่นานถึง ๒ ปีกับ ๗ เดือน คือ ตั้งแต่เดือน ๕ ปีกุนจนถึงเดือน ๑๑ ปีฉลู จึงให้เลกลาวเหล่านี้กลับไปทำส่วยทองตามเดิม (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๒๗, เลขที่ ๑๐๗, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๔)

ภาพที่ ๑๗ พระราชวังจันทร์เกษม

การปฏิสังขรณ์วัด พ.ศ.๒๓๕๖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยให้รื้อพระมณฑปที่ประดิษฐานพระไตรปิฎก เพราะเสามณฑปชำรุดมากแล้ว และโปรดให้สร้างปราสาทจัตุรมุขสำหรับประดิษฐานพระแก้วมรกต ในการนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาจักรีสมุหนายกมีสตราตราเกณฑ์ไม้ชนิดต่าง ๆ จากหลายเมืองรวมถึงเมืองนครนายก และฉะเชิงเทราเพื่อมาทำรากปราสาท ปรากฏว่าเมื่อเจ้าเมืองนครนายกและฉะเชิงเทราได้รับคำสั่งให้ทำการในครั้งนี้ได้เกณฑ์ลาวเวียงและลาวพวนในเมืองของตนให้ไปตัดไม้ตามที่กำหนดแล้วชักลากไปส่งกรุงเทพฯ (หอสมุดแห่งชาติ, จ.ศ.๑๒๑๕, เลขที่ ๖, หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.๔) ไม้ดังกล่าวสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นไม้ก้นเกรา ไม้ตะเคียน ไม้ตะแบก และไม้แดง ซึ่งมีมากในเมืองนครนายก และฉะเชิงเทรา

การสร้างวัด ลาวเวียงและลาวพวนนับถือพุทธศาสนามาตั้งแต่เมื่อครั้งอยู่เมืองลาว เมื่อถูกกวาดต้อนเกลี้ยกล่อมเข้ามาในภาคตะวันออกเฉียงของไทยและตั้งบ้านเรือนเป็นหลักแหล่งแล้ว ชาวลาวเหล่านี้จะสร้างวัดขึ้นสำหรับเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ วัดมีความสำคัญทางด้านจิตใจกับชาวลาวที่พลัดพรากจากแผ่นดินเกิดเหล่านี้มาก พวกเขาจะมีความสัมพันธ์กับวัดตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้นในแทบทุกหมู่บ้านของลาวเวียงและลาวพวนจะมีวัดประจำหมู่บ้าน เช่น บ้านเมืองกาย-วัดเมืองกาย บ้านเตาเหล็ก-วัดเตาเหล็ก บ้านลาดฮ้าง-วัดลาดฮ้าง เป็นต้น

ภายในบริเวณวัดจะมีสิ่งที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของชาวลาวปรากฏอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในพระอุโบสถซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระประธานที่สร้างขึ้นตามแบบศิลปะล้านช้าง ซึ่งบางทีสร้างขึ้นใหม่ บางทีอัญเชิญมาจากลาวตั้งแต่เมื่อคราวถูกกวาดต้อนเกลี้ยกล่อมเข้ามา การจัดวางพระประธานจะเป็นไปอย่างเรียบง่ายไม่มีพิธีรีตอง ต่างจากการวางพระประธานตามลักษณะความเชื่อทางพุทธศาสนาของไทย นอกจากนั้นตามฝาผนังของพระอุโบสถยังปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังซึ่งแฝงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวลาว ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการแต่งกายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ หรือแม้แต่เรื่องราวในการถูกกวาดต้อนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน สิ่งเหล่านี้สามารถพบเห็นได้ตามวัดประจำหมู่บ้านของชาวลาวเวียงและลาวพวน เช่น วัดเมืองกาย วัดเตาเหล็ก วัดเมืองกลาง และวัดบ้านเลื้อ เมืองพนมสารคาม เป็นต้น ภาพจิตรกรรมฝาผนังเหล่านี้ล้วนเป็นฝีมือของช่างชาว

ภาพที่ ๑๘ จิตรกรรมฝาผนังวัดเมืองกาย อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาพที่ ๑๙ จิตรกรรมฝาผนังวัดเมืองกาย อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาพที่ ๒๐ จิตรกรรมฝาผนังวัดเมืองกาย อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาพที่ ๒๑ พระพุทธมิ่งเมือง พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างซึ่งอัญเชิญมาจากหนองคาย
ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระพุทธรมิ่งเมือง (ใกล้เทศบาลเมืองพนัสนิคม)
อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

ภาพที่ ๒๒ หลวงพ่อด้วง พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างซึ่งอัญเชิญมาจากเวียงจันทน์
ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

ภาพที่ ๒๓ พระพุทธรูปศิลปะล้านช้าง วัดเมืองแมค
ตำบลเมืองเก่า อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

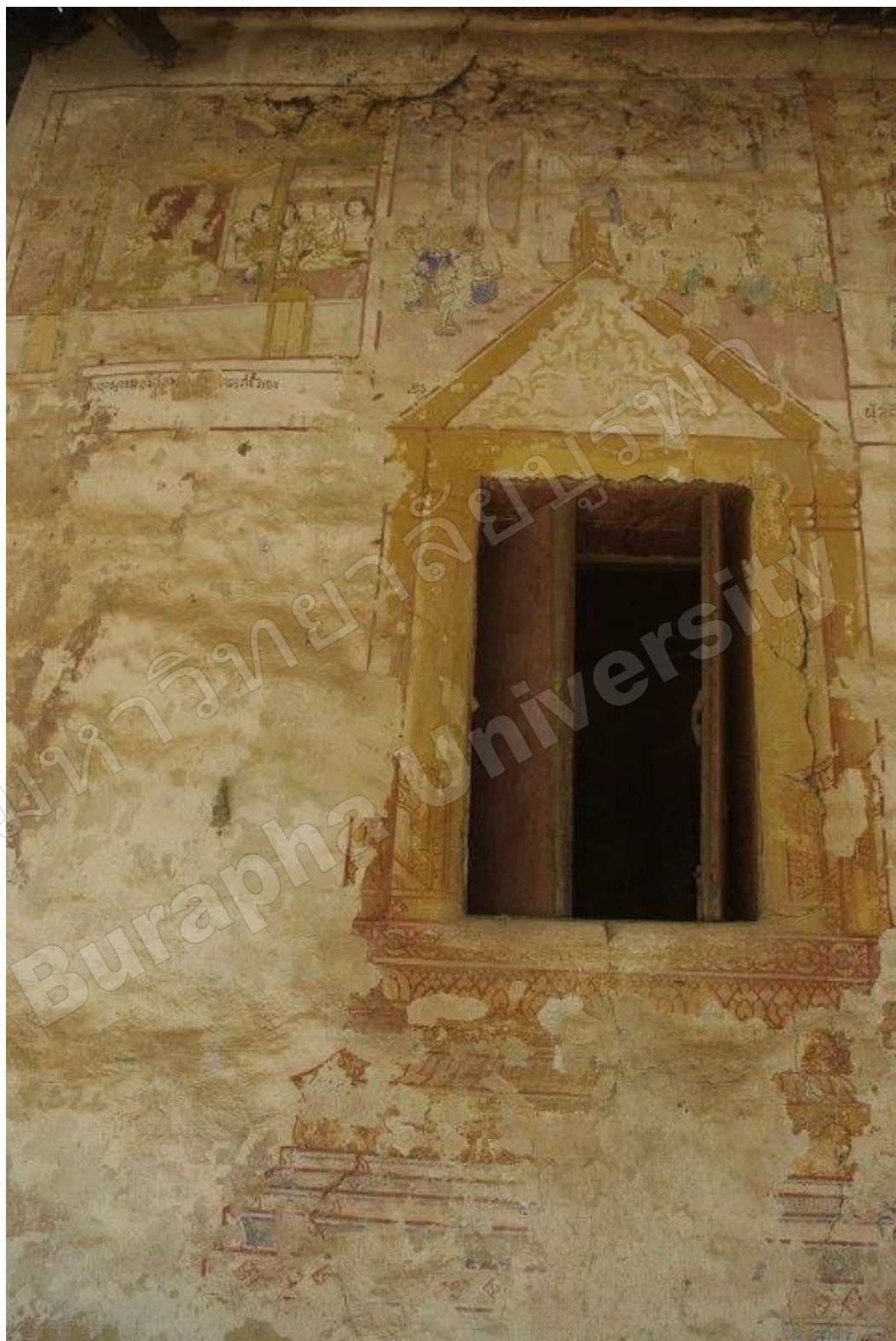
ภาพที่ ๒๔ พระอุโบสถศิลปะล้านช้าง วัดเมืองกาย อำเภอพนมสารคาม
จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาพที่ ๒๕ พญานาคปูนปั้นประดับชายคาพระอุโบสถวัดเมืองกาย
สะท้อนอิทธิพลของศิลปะล้านช้างได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ ๒๖ พระอุโบสถศิลปะล้านช้าง วัดโบสถ์ อำเภอนันทนิกม จังหวัดชลบุรี

ภาพที่ ๒๗ จิตรกรรมฝาผนังด้านนอกพระอุโบสถวัดตะเคาเหล็ก อำเภอพนมสารคาม
จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาพที่ ๒๘ เจดีย์ศิลปะล้านช้าง วัดเตาเหล็ก อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาพที่ ๒๕ เจดีย์ศิลปะล้านช้าง วัดมหาเจดีย์ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา
(กำลังบูรณะ)

ภาพที่ ๓๐ เจดีย์ศิลปะล้านช้าง วัดแสงสว่าง ตำบลโคกไทย อำเภอสริมโหด
จังหวัดปราจีนบุรี

ภาพที่ ๓๑ หอไตรกลางน้ำ วัดไต้ต้นลาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี